

Performance – et arbejde i tid og rum

Af Steen Christian Steensen

»Ane Mette Ruge og Jacob F. Schokking har arbejdet med performance siden 1982. Ved at se nærmere på deres arbejde og ideerne bag er det måske muligt at afgrænse dette område«

Performance er et vidt begreb. Så vidt, at det de sidste ti år har kunnet dække alt lige fra happenings, totalteater, danseater, videoshows, musikteater, ruminstallationer til stramt opbyggede teaterstykker. Grænserne mellem de nævnte former flyder ud, når man taler om performance, men ét er givet: i performance blandes flere kunstarter sammen. Vel at mærke »kunstarter« i gammel forstand: billedkunst, skulptur, musik (opera) og skuespil. Og vel at mærke på en måde, så man kan tale om et nyt kunstnerisk udtryk.

Forsøgene på at forene de forskellige kunstarter er nemlig lige så gamle som kunstarterne selv. Det ny ved performance er idealet om hér at skabe en selvstændig form. En form på egne præmisser. Problemet ved performance er til gengæld også dets styrke, at det er af en eksperimenterende karakter, og at det derfor er lige så svært at definere som det varierer i udtryk fra kunstner til kunstner. Paradokset i forhold til performance består altså på et rent formelt plan, og det er i virkeligheden spørgsmålet, om det er værd yderligere at prøve at definere denne kunstneriske udtryksform uden at man forgriber sig på indholdet. Indtil videre kunne man konstatere, at performance bruges af mange forskellige kunstnere, at det

dækker bredt, at det implicerer flere af de »gamle kunstarter«, og at det har fået status af selvstændigt udtryk.

Det næste konstruktive skridt kunne så være at beskrive de kunstnere, der har brugt begrebet og i den forbindelse diskutere dets relevans både i forhold til egne produkter og forholdet til en større kulturel sammenhæng. Ane Mette Ruge og Jacob F. Schokking er aktuelle herhjemme med forestillinger, de selv har kaldt performance, men som i tilfældet med »Holland House«, der havde premiere i april, også bevæ-

ger sig ind på nogle af de etablerede begreber – i dette tilfælde opera. Er det fordi performance-begrebet i virkeligheden er brugt op?

Fra performance til opera

Når Ane Mette Ruge og Jacob F. Schokking taler om performance, adskiller de det skarpt fra 60'ernes happenings, som de bl.a. kom til udtryk med Eks-skolen herhjemme. Ruge og Schokking vil hellere sammenligne performance med dadaismen i Wien og Paris i 1920'erne. Forskellen ligger i for-

holdet til tid og rum, som hos dadaisterne, hvor tilfældigt det end kunne virke, var mere påtrængende end i de senere happenings. Performance blev dannet i slutningen af 70'erne, og Jacob F. Schokking var en af de første til at bringe den ind i landet fra Holland, hvor han er født. I samarbejde med Ane Mette Ruge, Inger Bech Hansen og Christian Lemmerz udarbejdede han i december 1982 »Den gamle dames eftermiddag« – en performance, der fandt sted i Værkstedet Værsts lokaler på Rosenørns Allé 29 i København. Alle fire var medlemmer af Værkstedet Værst og ingen af dem havde nogen baggrund på Kunstakademiet. Disse år var præget af eksperimenter på alle fronter både i forhold til deres egentlige baggrund som billedkunstnere, men også i forhold til installations- og rummarbejde.

Først senere flyttede akademiuddannede kunstnere ind. Folk som Dorte Dahlin, Anette Abrahamsen og Nina

Sten-Knudsen, men det var først efter en periode, hvor alt hvad der var kommet fra Værkstedet Værst var blevet modtaget meget køligt på parnasset. »De unge vilde«, gruppen der havde deres gennembrudsudstilling med titlen »Kniven på hovedet« på Tranegården 1982, fulgte om end ikke åndeligt så fysisk i hælene på kunstnere i Værkstedet Værst. Den øverste etage i den gamle bygning på Rosenørns Allé (den er nu revet ned til fordel for Handelshøjskolen Bibliotek) skabte de fysiske rammer for Værkstedet Værst i årene 1980-83, og efterhånden som den gamle fabriksbygning blev tom rykkede kunstnerne ned – »her var en slags arbejdsplads, hvor vi kom, og gik og arbejdede i det samme rum, indtil vi fandt ud af, at vi havde forskellige interesser«, fortæller Ane Mette Ruge.

De næste performance-produktioner med Ane Mette Ruge og Jacob F. Schokking hed »Turen til fods gjorde mennesket smukt« (1983), »Et mo-

derne menneske« (1983), »El Niño« (1984) og »I for hor« (1987). Til trods for mange fællestræk ved disse produktioner skete der også en gradvis udvikling i retning af en fokusering på det tekstlige og tematiske. Skridtet til at skabe en opera med gennemkomponeret musik over en tekst var ikke langt, og det blev taget først med video opera installationen »Helge, Nonni og Norma« (1986) og siden med uropførelsen af »Holland House«. Men at de første produktioner var performances understreges kraftigt, og dermed er der åbnet for en egentlig diskussion af begrebet.

Arbejde i tid og rum

I modsætning til teater arbejder Ruge og Schokking i performance med »almindelig« tid – hverken forskudt eller komprimeret tid. På samme måde er rummet, det »rigtige« rum bestemmende for udformningen af en performance. I indledningen til »Den Gamle Dames Eftermiddag« hedder det: »Forestillingen bevæger sig indenfor det tidsrum på dagen, hvor dagslys forvandles til skumring for derefter at blive til mørke ...«.

Denne ultimative realisme er dog kun tilsyneladende, idet kunstnerne i løbet af en performance bearbejder både tid og rum. Det er dog vigtigt for Ruge og Schokking at fastslå, at de i deres opfattelse af tid og rum tager udgangspunkt i det givne, og at de dermed ikke på noget tidspunkt bevæger sig ind i teatrets illusionisme. Publikum bliver en del af rummet på lige fod med de installationer, der arbejdes med i løbet af en performance. Der tales f.eks. ikke specielt højt fra den fjerneste ende af rummet, for at publikum skal kunne

høre noget. Kun hvis det er nødvendigt for helheden.

Men som sagt er denne realisme kun tilsyneladende. I performance bearbejdes tid og rum på flere planer. Den tydeligste manipulation sker ved hjælp af »close-circle-video« – en monitor, der kan ses af publikum, og som viser en hel anden handling et andet sted. Hvad publikum ikke kan vide først er, at denne monitor viser en direkte handling et andet sted i samme bygning. Der er ikke tale om en videooptagelse, men om en samtidig hændelse i et andet rum. Til sidst i en performance forenes de to handlingsforløb foran publikum. I »El Niño« var det således en lille drengs leg, der blev vist på monitoren. »El Niño« betyder lille dreng, og i dette tilfælde var det altså den »sekundære« handling, der gav navn til en performance (det samme gælder i øvrigt »Den gamle dames eftermiddag«). »El Niño« blev vist flere steder både i Holland, Canada og Danmark, og hver gang var det en ny dreng i et nyt rum. Drengens leg var til en vis grad instrueret, så der på dette plan var tale om endnu en iscenesættelse.

»Close-circle-video« er den fysiske set mest håndgribelige måde at manipulere med publikum på. I denne sammenhæng skal det nok understreges, at begrebet »manipulere« skal forstås ud fra en kunstnerisk koncept – som et konstruktivt, positivt middel til at videregive en oplevelse. Andre mere skjulte midler i performance er den musikalske behandling af tidsbegrebet. Tidsmæssigt arbejder Ruge og Schokking med spændingsforløb og adskiller sig i forestillingerne dermed fra den »rigtige« tid, den der svarer til f.eks. at sidde og løse krydsord. I »Et Moderne Menne-

ske« bygges der således op i episoder. Episoder, der følger rummets indretning og installationer. Episoder, der kan forløbe forskudt af hinanden, og som hver for sig er struktureret, dog med indbygget plads til improvisation. Netop i denne behandling af episoder blandes de kunstneriske former sammen til en ny helhed: det sker både i det tidsmæssige og i det rumlige. Den musikalske side indtræder implicit i disse episoder ved deres spændings-karakter. I en recitation af »Ist ein modern Mensch« og dele af »Jacobs Room« af Virginia Woolf indgår også en rytmisk opdeling af tiden ligesom det f.eks. sker rent fysisk ved en erotisk traktering af en lydløs (kun blæsende) harmonika.

Opdelingen af rummet sker også konstruktivt fra kunstnernes side. Skønt rummet er bestemmende for en performance, sker der også en påvirkning fra kunstnernes side. Det kan f.eks. være gennem lysvirkninger eller ved den måde, ting installeres på. I »Et

Moderne Menneske« er rummet aflangt og delt ind i afsnit, som de tre optrædende følger fra venstre mod højre. I den videoversion, jeg har haft til min disposition, er rummet fyldt med søjler, der kommer til at spille en vigtig rolle i sammenhæng med forløbet. Disse søjler bliver punkter – faste holddepunkter – i rækken af episoder. Tid og rum griber her ind i hinanden. Ved at stille eller hænge et komfur, en støvsuger, en radio, en harmonika osv. op i rummet opnås en skulpturel virkning, som igen får betydning i relationen mellem form og indhold.

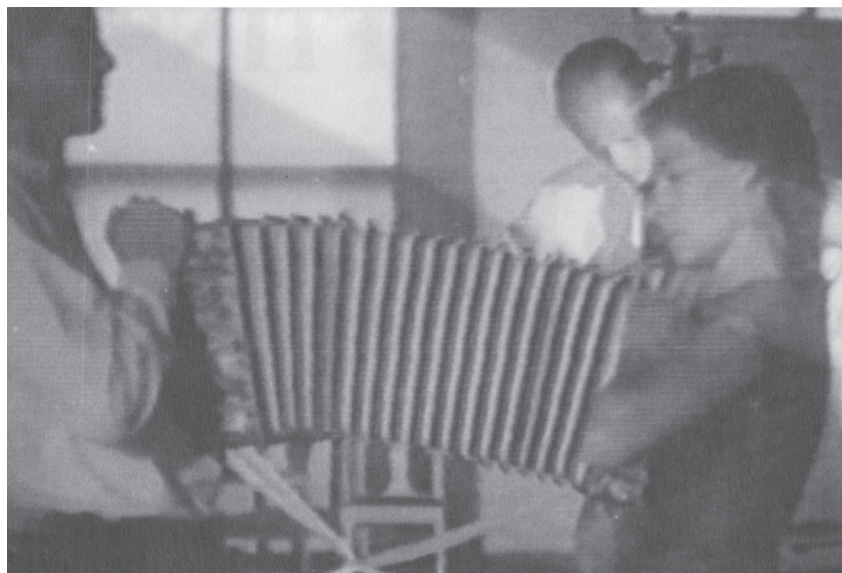
Billedernes betydning i performance

Både Ane Mette Ruge og Jacob F. Schokking ser på sig selv som billedkunstnere. Den visuelle side af en performance er vigtig – måske den vigtigste, al den stund de begge bygger deres episoder op omkring billeder. Billeder er uden tid og rum (de kan illudere tid og rum). Ved performance brydes det

statiske, eller rettere det sættes op mod et dynamisk tidsbegreb (som igen er dobbelttydigt jvf. ovenfor), og nye sammenhænge opstår. På det formelle plan er performance andet end levende billeder, hvad enten det er som film eller videokunst. Den indre dialektik mellem det statiske i billederne og det dynamiske i de medvirkendes optræden skaber en egen syntese, som kun kendes fra performance. I al anden teater, hvor improviseret det end kan være, er der tale om et struktureret forløb bestemt af en handlingsmæssig idé. I performance er det syntesen af tid, rum og billeder, der er betydningsskabende. Og hermed bevæger jeg mig ind på det vigtige spørgsmål om forholdet mellem form og indhold i performance.

Billeders mange lag af betydninger er der gjort grundig rede for i mange andre sammenhænge, ikke mindst i semiologien, og det ville være oplagt at tolke Ruge og Schokkings måde at skabe performance som en tømning af indholdssiden. Stadigvæk i »Et Moderne Menneske« synes denne tolkning nær, når det samlede tema er det moderne menneske i 50'erne og dets afhængighed af tingene omkring sig. Ved at bruge disse ting på helt andre måder end den tilsigtede tømmes de åbenbart for deres oprindelige indhold og bliver vilkårlige – helt i postmodernismens ånd. Men denne tolkning er alt andet end rigtig, efter Ruge og Schokkings mening. Kun ved at se på performance som primært et arbejde med genstandes placering i tid og rum får man den rette forståelse. Naturligvis er der tale om symboler og betydningsdannelser i denne performance, men det vigtige er at se på helheden. Ved at stille tingene op som skulpturer forskydes interessen

Et forløb i Ane Mette Ruge, Jacob F. Schokking og Jesper Gundersens performance »Et moderne menneske«. Bygget op af fem akter/billeder, hvoraf denne er den mest »musikalske«. I baggrunden: cellospil. I forgrunden: traktering af en harmonika uden toner. (Illustrationerne til artiklen er fra en videooptagelse fra forestillingen).

for dem fra deres oprindelige funktion til et kunstnerisk middel på lige fod med alle andre: lyd, lys, video, publikum, optrædende osv. Hvert objekt ses på den måde som noget nyt. Som noget, der kan anvendes på en ny måde, men de tømmes ikke for indhold. Der er tværtimod mere indhold i tingene end man umiddelbart tror: Komfuret kan f.eks. blive til en rituel bålplads.

... og musikkens

Performance adskiller sig fra f.eks. happenings ved at være struktureret. Men også på det indholdsmæssige plan er der en forskel, idet temaer og symboler i billederne spiller en større rolle. Hos

Ruge og Schokking vil man kunne finde gennemgående temaer og symboler i de nævnte produktioner, og de har efterhånden fået mere og mere vægt frem til »Holland House«, der bygger på en gennemskrevet tekst med et klart tematisk indhold. Men ligesom det tekstlige har fået større og større indflydelse er det gået med musikken. Til »El Niño« og »Helge, Nonni og Norma« har den hollandske komponist Jan Goorissen skrevet musik. Og han har skrevet musik til Ruge og Schokkings første opera, »Holland House«, hvor musikken er en fuldt integreret del af helheden. Musikken fungerer ikke »blot« programmatisk.